

Važnost obrazovanja o održivom razvoju u predškolskoj dobi

Tisanić, Barbara

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:850720>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

**BARBARA TISANIĆ
ZAVRŠNI RAD**

**VAŽNOST OBRAZOVANJA O
ODRŽIVOM RAZVOJU
U PREDŠKOLSKOJ DOBI**

Zagreb, rujan 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Zagreb

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Barbara Tisanić

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Važnost obrazovanja o održivom razvoju u predškolskoj dobi

MENTOR: Prof. dr.sc. Nada Vijiuk

Zagreb, rujan 2021.

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
1.UVOD	3
2. ODRŽIVI RAZVOJ	4
2.1. Početak „održivog razvoja“	5
2.2. Principi održivog razvoja	6
3. TRENUTNO STANJE	6
4. ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ.....	7
4.1. Važnost odgoja za održivi razvoj	8
4.2. Strategija obrazovanja za održivi razvoj	9
4.3. Dimenzije održivosti	9
4.4. Projekti održivog razvoja	10
5. ODGOVORNOST I OBRAZOVANJE ODGOJITELJA ZA ODRŽIVI RAZVOJ	11
5.1. Pitanje odgovornosti	11

5.1.2. Odgovornost vrtića	11
5.2. Sadržaji za održivi razvoj	11
5.3. Pitanje obrazovanja	12
5.4. Postupci i metode odgojitelja	13
6. UVJETI RAZVOJA OSJETLJIVOSTI ZA ODRŽIVI RAZVOJ	13
6.1. Poticaji za razvoj osjetljivosti	14
6.2. Fizičko okruženje – prostor	14
6.3. Boravak u prirodi	15
6.3.1. Dvorište vrtića	15
6.4. Ekologija i poticajno okruženje	15
7. AKTIVNOSTI ZA ODRŽIVI RAZVOJ	16
7.1. Podjela aktivnosti	16
7.2. Primjeri sa metodike	17
8. ZAKLJUČAK	19
LITERATURA	20

SAŽETAK

Koncept održivog razvoja posljedica je potrebe korekcije prevelikih zahtjeva društva, ljudske nesavjesnosti, te neusklađenosti gospodarskog rasta s njegovim djelovanjem na okoliš. Održivim razvojem nastojimo nastaviti gospodarski rast i razvoj ali s ciljem zaštite okoliša, pravilnim korištenjem prirodnih resursa, te imajući na umu da na taj način brinemo o budućim generacijama.

Ovaj rad objedinjuje glavne definicije vezane uz održivi razvoj, znanstvene činjenice o ekološkim problemima (klimatskim promjenama, efektu staklenika, pretjeranom potrošnjom prirodnih izvora itd.) i načine implementiranja osjetljivosti za održivi razvoj u odgojno-obrazovni proces (konkretno u vrtić, predškolsstvo), te se suočava s kompleksnosti odgoja za okoliš, tj. kompleksnosti razvijanja osjetljivosti za održivi razvoj kod djece, te brojnim aspektima koje ono sadrži: usađivanje ekološke vrijednosti, stvaranje preduvjeta za inovativno učenje, osiguravanje raznovrsnog okoliša, bogatstvo materijala i poticaja na temu održivosti. Za sveukupan djetetov razvoj osjetljivosti za održivi razvoj zaslužni su roditelji, obitelj, odgajatelji, vršnjaci, tj. okolina u kojoj dijete odrasta.

Ključne riječi: održivi razvoj, predškolski odgoj, odgoj za okoliš

SUMMARY

Sustainable development has arisen as a result of excessive demands of society, human negligence, and the mismatch of economic growth with its impact on the environment. With sustainable development, we strive to continue economic growth and development, but with the aim of protecting the environment, the proper use of natural resources, and bearing in mind that in this way we care for future generations.

This paper combines the main definitions related to sustainable development, scientific facts about environmental problems (climate change, greenhouse effect, excessive consumption of natural resources, etc.) and ways to implement sensitivity for sustainable development in the educational process (specifically in kindergarten, preschool). It faces the complexity of environmental education, ie. the complexity of developing sensitivity to sustainable development in children, and the many aspects it contains: instilling environmental value, creating the preconditions for innovative learning, ensuring a diverse environment, a wealth of materials and incentives on sustainability. Parents, family, educators, peers are responsible for the overall development of the child's sensitivity to sustainable development, ie. the environment in which the child grows up.

Key words: sustainable development, preschool upbringing, environmental education

1. UVOD

U današnje vrijeme Zemlja se „bori“ sa brojim problemima kao što su: gubitak biološke raznolikosti, povećanje utjecaja klimatskih promjena, prevelika potrošnja prirodnih resursa, onečišćenje zraka i vode itd. Kao što navodi u svome izvješću „*Europsko izvješće o okolišu – stanje i izgledi, 2020.*“ (SOER 2020.) izgledi za okoliš u narednom desetljeću nisu pozitivni. No, u posljednja dva desetljeća postigli su se i neki napredci kao što su: ublažavanje emisije stakleničkih plinova, uvođenje novih politika za rješavanje plastičnog otpada, te rješavanje problema onečišćenja zraka i vode. Svi ovi faktori doveli su do „buđenja“ i potrebe za prelaskom s neodrživog načina života (prevelikim iskorištavanjem prirodnih resursa, nemarom, potrošačkim načinom života itd.) na održivi način života.

Odgojno-obrazovne ustanove imaju dužnost implementirati navedene činjenice i znanja u odgoj za održivi razvoj, te njegovu važnost i osigurati povoljne načine obrazovanja za daljnji razvoj kvaliteta i kompetencija vezanih uz održivost. Odnos čovjeka prema ekološkim problemima duhovno je moralne prirode i ne predstavlja samo tehnološki problem koji nam je donijelo suvremeno društvo. . Institucije (obrazovne moraju biti vodeće među njima), imaju cilj osiguravanja autonomije i samorealiziranja pojedinaca, ali i cjelokupnog društva te uspostavljanja skladnih odnosa s okolinom što bi u širem smislu predstavljalo glavnu zadaću ekološkog odgoja i obrazovanja (Jukić, 2011:268).

Važno je napomenuti kako dijete shvaća i doživljava svijet oko sebe kao cjelinu, te je intrinzično motivirano, želi samo doživjeti, istražiti i otkriti svijet. „S obzirom na razvojne osobine i potrebe djece da izgrađuju znanja izravnim iskustvom, tj. istraživanjem i ispitivanjem okoliša, kao i putem svih mogućih načina izražavanja onoga što su u tim procesima doživjela i iskusila, naglasak treba staviti na stjecanje izravnog iskustva, na „iskustvima iz prve ruke“, na samostalno i spontano otkrivanje svijeta koje počinje u prirodnoj znatiželji, nastavlja se u dječjim akcijama praćenim čuđenjem i završava poznatim AHA doživljajem. Na taj način potičemo intelektualnu kompetenciju djeteta (Petrović-Sočo, 2000:44)

Jednom kada promijenimo percepciju sebe kao individue, promijeniti ćemo i svoj život, te život svih oko nas. Kada osvijestimo da smo kao ljudska bića povezani međusobno, te povezani sa sustavima oko nas, nastojati ćemo živjeti i raditi samo ono što je zdravo za nas i druge oko nas. Učinke koje proizvodimo na okoliš treba sagledavati u jedinstvu i zajedništvu. Živimo u suživotu s prirodom, te izravnim uništavanjem prirode štetimo i sami sebi, bili toga svjesni ili ne. Priroda je postojala i prije nas, te može opstati bez prisustva čovjeka. No, suprotno tome čovjek ne može opstati bez prirode i svega što mu ona pruža, štoviše priroda bi se obnovila kada više ne bi postojao ljudski nemar, sebičnost, nebriga za očuvanje okoliša.

Odgojitelj predstavlja osobu koja ima veoma važnu ulogu i odgovornost u stvaranju i razvijanju svijesti u djece o međuzavisnosti nas samih s prirodom i okolišem. Ovom zadaćom odgojitelji pomažu pri formiranju ljudi koji imaju izgrađen stav i pozitivan odnos prema okolišu. No, dug je to put koji se razvija cijelog života, jer ne postoji određen stupanj kojem svi težimo, već je to neprekidan proces učenja, „poboljšanja“ i razvijanja odgovornog odnosa prema okolišu, ljudima u praksi, akciji.

2. ODRŽIVI RAZVOJ

Koje je značenje „održivog razvoja“? Postoje brojne definicije „održivog razvoja“, no jedna od najprihvaćenijih definicija (koja se smatra i prvom) navela je „*Svjetska komisija za okoliš i razvoj*“ koja opisuje *održivi razvoj kao razvoj koji koristi i zadovoljava sadašnje generacije bez ugrožavanja budućih generacija*, tj. bez mogućnosti štete na generacije koje slijede (Pavunc, 2013: 195). Također, održivi razvoj može se i opisati pomoću dvije riječi: „plan budućnosti“. Plan, projekt koji se ne odnosi na malu skupinu ljudi, već na cijeli svijet, tj. zahtjeva globalnu, društvenu promjenu. Kako bi se ovaj koncept provodio, potrebno je kontinuirano učenje, inovacije koje su u smjeru dugoročne zaštite prirode i ljudi.

2.1. Početak „održivog razvoja“

Koncept „održivog razvoja“ prvi puta je definiran u izvješću *Naša zajednička budućnost (Our common future)* koji je objavila Svjetska komisija za okoliš i razvoj Ujedinjenih naroda, 1987.godine (Anđić, 2013.). To izvješće je poznato u javnosti kao *Brundtland komisija* ili *Brundtland izvješće*, a naziv je dobilo po predsjednici komisije, norveškoj ministrici Gro Harlem Brundtland. U tom izvješću koncept održivog razvoja je definiran kao: „Razvoj koji susreće potrebe sadašnjih generacija bez kompromitiranja mogućnosti budućih generacija da susretnu svoje vlastite potrebe“, kao što je i prethodno navedeno. (2)

Prvi UN-ov „Skup o Zemlji“, održan je 1992. godine u Rio de Janeiru, gdje su se ustanovila 4 polazišta:

- promocija i unaprjeđenje osnovnog obrazovanja,
- preusmjeravanje postojećih obrazovnih programa,
- razvoj javnog razumijevanja i svjesnosti,
- osiguranje programa obuke za sve sektore privatnog i civilnog društva (Nevin i Ginnetty, 2018.).

Na ovoj konferenciji raspravljalo se o tome kako je neophodna promjena gospodarskog razvoja (koji se ne može zaustaviti), već promijeniti u smjeru koji će biti na korist cijelom društvu, bez posljedica na okoliš. Usvojen je globalni plan pod nazivom „Agenda 21“.

Također, ovom konferencijom došlo se do zaključka da su okoliš, gospodarski i društveni razvoj, pojmovi koji su usko povezani, te djeluju jedno na drugo.

Slijedeća konferencija u Johannesburgu održana je 2002. godine. Poznatija je kao *summit* kompromisa razvijenih i nerazvijenih, tj. između Europe i SAD-a. (3)

Slika 1. UNESCO (1997.), Learning for Sustainable Development (Učenje za održivi razvoj)

2.2. Principi održivog razvoja

Principi su globalno prihvaćeni i definirani kroz Agendu 21, Deklaracije iz Johannesburga i Rija, te su prikazani kao:

- generacijska i međugeneracijska jednakost i solidarnost
- pristup informacijama i pravosuđu
- princip međuzavisnosti lokalne i globalne razine
- pristup uslugama i financijskim resursima (neophodne za zadovoljavanje osnovnih potreba)
- sudjelovanje svih društvenih dionika u donošenju odluka, stvaranje dijaloga i partnerstva
- integriranje pitanja okoliša u politiku

Prethodno navedeni principi predstavljaju način na koji bi trebali biti sagledani postojeći problemi i izazovi održivog razvoja.

3. TRENUTNO STANJE

Postoje brojni izvori koji pokazuju uznemirujuće stanje u kojem se nalazi naš planet Zemlja. Nažalost, sami smo odgovorni i zaslužni za probleme s kojima se trenutno suočava čitav svijet. Ovo su neke od uznemirujućih činjenica vezanih uz okoliš, koje su „alarm za buđenje“:

- preko 12 vrsta izumire svakog dana, dok je predviđeno izumiranje 5 vrsta godišnje
- bio raznolikost se smanjila za 40% od 1970. do 2000. godine
- emisije stakleničkih plinova su se povećale za 70% od 1970. do 2004.
- plastični proizvodi su porasli sa 120,000 tona 1960. na 12.7 milijuna tona 2006. godine
- 2020. jedna je od tri najtoplije godine otkad postoje mjerenja.

U Republici Hrvatskoj u 2020. godini je nastalo 1.680.428 tona komunalnog otpada odnosno 414 kg po stanovniku, što je smanjenje od 7% u odnosu na ukupnu količinu iz 2019. godine. Odvojeno je sakupljeno 686.475 tona komunalnog otpada. (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2020.godine).

Nažalost, postoje još brojne nepogode koje nastaju kao rezultat nepravilnog odnosa čovjeka i prirode, to su: ekstremne vremenske nepogode, požari, otapanje ledenjaka, porast razine mora, nestašice pitke vode, uništavanje biljnog i životinjskog svijeta, migracije ljudi itd.

4. ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ

Koncept održivog razvoja nastao je kao potreba za razvitak cjelokupnog društva, ali temeljena na principima samoodrživosti i u skladu s prirodom. No, nažalost postoje brojni konflikti i problemi koji prijete održivom razvoju. Jedna od najvećih prepreka održivosti jesu financijski interesi, te sukob ekoloških i ekonomskih interesa.

Mnogo se očekuje od suvremenog koncepta održiva razvoja koji bi trebao pomoći riješiti problem narušene ravnoteže stalnog materijalnog rasta i očuvanja i opstanka okoliša, ljudi, društva i kulture življenja (Lay, 2007:19). Ovo predstavlja izazov svima, tako nije ni izuzetak odgoj i obrazovanje.

„Cilj odgoja i obrazovanja za okoliš i održivi razvoj je da učenici izgrade pozitivan stav vrijednosti koji se odnosi na potrebu očuvanja kvalitete okoliša i razumno korištenje prirodnih resursa, koji promiče poštovanje života, suosjećanje i uvažavanje potreba drugih, uvažavanje potreba budućih generacija i drugih živih bića.“ (Uzelac, Vodopivec; Anđić 2014. 19).

Prema dokumentu *Nacionalnog okvirnog kurikulumu za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi*, održivi je razvoj dio predškolskog i osnovnoškolskog kurikulumu te kurikulumu u gimnazijama i strukovnim školama. Također jedno od važnih poglavlja odnosi se na implementaciju odgoja i obrazovanja za održivi razvoj iz sadržajnog okvira *UN Desetljeća odgoja i obrazovanja za održivi razvoj (Zdravlje, sigurnost i zaštita okoliša, Građanski odgoj)*. Te se definira na sljedeći način: „Odgoj i obrazovanje za okoliš i održivi razvoj svojim sadržajima obuhvaća sve što nas okružuje te podrazumijeva prirodne,

socijalne, kulturno-tradicijske i gospodarske aspekte okoliša“ (Uzelac, Vodopivec; Anđić 2014. 16-17).

4.1. Važnost odgoja za održivi razvoj

U kreiranju djetetove percepcije o svijetu, načinu njegova funkcioniranja, zakonitostima i odnosima velika uloga i odgovornost pripada okolini u kojoj se dijete nalazi. Nekoliko teorija to i potvrđuju. Neke od njih su:

- Teorija mehaničkog ogledala (Langer, 1981.) – „Čovjek se razvije u ono što iz njega napravi okolina.“
- Teorija organske svjetiljke (Piaget, Kohlberg, Vygotski) – čovjek se razvije u ono što sam učini od sebe
- Psihoanalitička teorija – „Čovjek je konfliktno biće, na njega utječu vlastiti instinkti, strasti, zahtjevi koje pred njega postavi okolina“ (Lepičnik Vodopivec, 2000:71).

Proučavajući brojne teorije, možemo zaključiti da je „okolina“ veoma važan čimbenik za razvoj djeteta. Iz toga slijedi potreba pobuđivanja ekološke osjetljivosti u predškolskoj dobi, kako bi kao odrasli dosegli određenu razinu ekološke osviještenosti, osjetljivosti za potrebe drugih i nas samih, te shvaćanja međuzavisnosti čovjeka i prirode.

4.2. Strategija obrazovanja za održivi razvoj

Slijedećim dokumentima odgoj i obrazovanje za održivi razvoj dobili su visoki prioritet;

„*Strategija obrazovanja za održivi razvoj*“ (Vilnius, 17.-18. ožujka 2005. godine) Europske gospodarske komisije i Odbora za politiku zaštite okoliša, te UNESCO-ovim dokumentom *Desetljeće obrazovanja za održivi razvoj, 2005. – 2014.*

Prema navedenim dokumentima odgoj i obrazovanje za održivi razvoj se promatra kao dopuna sadašnjem odgoju i obrazovanju (Uzelac, Vodopivec; Anđić 2014. 15-16).

Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj podrazumijeva brojne sastavnice i kategorije, koje su međuzavisne, te zahtijevaju sustavni i cjelovit pristup. Također, važno je napomenuti kako se ne radi o jednokratnom učenju o održivu razvoju, nego o trajnoj potrebi za učenjem o održivu

razvoju (Uzelac, 2008: 1-27; Garašić, 2008: 107-119; Szmyd, 2008: 167-173; Badurikova, 2008: 225 – 231).

4.3. Dimenzije održivosti

Učenje o održivom razvoju sastoji se od brojnih dimenzija, koje se kontinuirano, uže ili šire protežu u procesu odgoja i obrazovanja.

Te se održivost odnosi na niz pojmova:

- održivost potomstva
- održivost zdravlja
- održivost naselja
- održivost nekih pasmina životinja ili nekih vrsta biljaka
- održivost hrane
- održivost klime
- održivost države
- održivost sustava vode i energije
- održivost kulture
- održivost socijalno-kulturnih običaja
- održivost nacionalnih skupina i njihovih običaja i sl.

Kod dimenzija održivosti pojavljuje se pojam „**integralne održivosti**“. Integralna održivost podrazumijeva brojne dimenzije učenja o održivom razvoju.

Osim biološko-ekološke dimenzije, integralna održivost podrazumijeva niz drugih aspekata/dimenzija i komponenata održiva razvoja kao što su:

- pravni aspekt
 - socijalno-kulturni
 - ekonomsko-gospodarstveni
 - zdravstveni aspekt
 - estetski aspekt održivosti
- i drugo. (Uzelac, Vodopivec; Anđić 2014. 16-17).

Također, podrazumijeva se da je održivost zajednički problem tj. promocija održivosti nije zadaća samo pojedinih ljudi, predmeta, situacija, već je potrebna stalna suradnja kako bi se održao kvalitetan razvoj osjetljivosti djece/učenika za održivi razvoj.

4.4. Projekti održivog razvoja

Za što bolje funkcioniranje, djelovanje odgoja i obrazovanja za održivi razvoj, veliku ulogu imaju projekti i međunarodni programi odgoja i obrazovanja za okoliš. Ti projekti provode se diljem Republike Hrvatske. Neki od njih su:

- eko-škole
- Globe programi – provode pokret *Lijepa naša*

Također brojni vrtići i škole počele su provoditi vlastite projekte kojima žele podići svijest o problemima okoliša, važnosti recikliranja i podizanja osjetljivosti za održivi razvoj. Neki od njih su:

- Projekt „Bor“ (DV „Olga Ban“, Pazin) – iniciran od strane djece komentiranjem i percipiranjem malog bora, spoznaja o rastu bora, brizi za živi svijet
- Projekt „Volimo svoj park“ (DV Rijeka) – cilj projekta je da predškolsko dijete spozna svoj uži, konkretni prostor i da ima utjecaj na njega
- Projekt „Naša eko hrana“ (DV Varaždin) – cilj ovog projekta je uzgojiti eko povrće u vrtićkom vrtu
- Projekt „Energija i ja“ (DV Zapruđe) – cilj razvijati svijest o potrebi za energetske učinkovitosti, te kako ekološki prihvatljivo živjeti
- Projekt „Smeće neće biti veće“ (DV Zvončić) – cilj podići svijest o količini smeća te korištenju otpadnih materijala, njihovoj prenamjeni u poticaje i ukrase koji će izrađivati djeca te kasnije ih kasnije sama koristiti

5. ODGOVORNOST I OBRAZOVANJE ODGOJITELJA ZA ODRŽIVI RAZVOJ

Odavno je već poznato kako djeca uče po modelu. To znači da odgojitelj svojim svjesnim i nesvjesnim djelovanjem pokazuje djeci kako se treba ponašati, što treba raditi, što ne treba i slično. Najvažnije sredstvo u procesu razvoja osjetljivosti djece za održivi razvoj je upravo osobni primjer. Također podrazumijeva uključenost svih odgojitelja u organizaciju odgoja i obrazovanja za održivi razvoj.

No, ni manje važna nije podrška roditelja i pomoć okoline. Tijekom posljednjih dvadesetak godina sustavi obrazovanja u Republici Hrvatskoj susreću se sa izazovima održivosti, kao posljedicom sve veće globalizacije takva obrazovanja. „Osigurati obrazovanje odgojitelja i učitelja za održivi razvoj znači odgovoriti na potrebe odgoja i obrazovanja djece/učenika za održivi razvoj (Uzelac, Vodopivec; Anđić 2014. 22).

5.1. Pitanje odgovornosti

Pitanje odgovornosti odnosi se na problem postignuća znanosti o održivom razvoju i nastavnih programa. Iz toga slijedi da se odgovornost odnosi na donositelje odgojno-obrazovnih odluka i programa, te na kraju odgojitelje i učitelje koji izvršavaju te odluke i programe (Bežen, 1999;229). Odgovornost je vezana uz osnovne pojmove novih ekoloških, gospodarskih, ekonomskih, kulturnih, socijalnih i sl. pojava u životu, te kako međusobno djeluju. Odgovornost odgojitelja/učitelja na relaciji *zadanog i potrebnog* (Mijatović, 1999:22) *podrazumijeva*: dimenzioniranje opsega i dubine sadržaja održivosti njegova nastavnog predmeta. Od odgojitelja se očekuje poznavanje mnogo različitih sadržaja održivog razvoja. Također se zahtjeva posjedovanje vještina integracije i korelacije određenih sadržaja primjerenih za odgojno-obrazovni rad s djecom predškolske dobi. Uz to očekuje se da budu fleksibilni, kreativni, odgovorni i domišljati. Imajući na umu *vrijednosti održivog razvoja*:

- život
- zdravo življenje
- poštovanje osnovnih ljudskih potreba
- poštovanje ljudskih prava
- poštovanje demokracije
- poštovanje međugeneracijske jednakosti

- poštovanje spolne/rodne jednakosti
- jednakosti vrsta
- poštovanje bio različitosti
- živjeti prosvjeđeno
- zdrav život (Uzelac, Vodopivec; Anđić 2014:36).

5.1.2. *Odgovornost vrtića*

U kontekstu odgovornosti vrtića iznimno je važan odnos odgojitelja i djeteta, te njegovanje suradnje. Za bogatiji plan učenja o održivom razvoju, potrebna je interakcija sa drugim vrtićima, odgojiteljima, roditeljima i ostalima. Osobita je pozornost usmjerena na komunikaciju koja s pedagoško-metodičkog stajališta ima veliku važnost u predškolskom odgoju i razvoju osjetljivosti djece za okoliš. Odgovornost je orijentirana prema zahtjevima za promjenama u organizacijskim, sadržajnim, vremenskim, metodičkim i evaluacijskim elementima (Previšić, 2007:22; Palekčić, 2007: 82; Hrvatić, Piršl, 2007:400). Pitanje odgovornosti očituje se u sljedećem odgovornu odnosu:

- prema sebi i drugima
- za učinjeno i neučinjeno
- za sadašnjost i budućnost (Uzelac, Vodopivec; Anđić 2014. 36).

5.2. *Sadržaji za održivi razvoj*

Neke starije analize u dječjem vrtiću pokazale su postojanje različitih okvirnih sadržaja prema kojima se ostvaruje odgoj i obrazovanje za održivi razvoj. Usmjereni su najviše na:

- živi svijet (čovjeka, biljke, životinje)
- tlo
- hranu
- vodu
- energiju
- promet
- otpad
- stanovanje
- siromaštvo

- buku
- kulturno naslijeđe
- pismenost
- nove tehnologije
- razlike spolova itd.

Prethodno navedeni sadržaji su prve mogućnosti doživljavanja i suočavanja s problemom odnosa čovjeka i prirode, njihovog suživota, prirodnih dobara i onih koje je stvorio čovjek. Ovi sadržaji pobuđuju emocionalnu, spoznajnu i voljnu osjetljivost kod djece. Djeca se sa navedenim sadržajima susreću na raznim mjestima kao što su: soba boravka, dvorište vrtića, livada, šumska staza, obala rijeke, bara, ulica, pri posjeti nekim ustanovama (povijesnim, kulturnim, znanstvenim), na pješčanim površinama itd. Sadržaji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj djetetu pomažu pri stvaranju slike o svijetu, stjecanju iskustava, znanja, navika, vještina, stavova, ponašanja i sl. o održivosti (Uzelac, Vodopivec; Anđić 2014. 36-37).

5.3. Pitanje obrazovanja

Kao što je prethodno spomenuto od iznimne je važnosti način na koji odgojitelj percipira sebe, djecu i svoj posao. Uz to veoma je važno uskladiti odgojiteljevu sliku o održivom razvoju s načelima održivog razvoja, jer to povoljno utječe na razvoj osjetljivosti djece za taj isti razvoj (Uzelac, Vodopivec; Anđić 2014. 22). Ekološka svijest odgojitelja utječe na stvaranje ekološke svijesti predškolske djece. Potrebno je posjedovati kompetencije, praktične vještine i sposobnosti za uspješno poticanje djece u odgojno-obrazovnu radu.

Npr. poticanje za timski rad, uključivanje roditelja, društva u učenju o održivom razvoju. Najvažnijim se smatra: profesionalni kontinuitet cjeloživotnog učenja o održivu razvoju te o njegovoj povezanosti s europskim okvirom toga učenja (Uzelac, 2008: 1-27; Borić, Jindra, Škugor, 2008; Radeka, Petani, Rogić, 2008; Slunjski, 2008; Anđić, 2011; Uzelac, Piršl, Anđić, 2011: 123-157).

5.4. Postupci i metode odgojitelja

Odgojitelj mora biti svjestan da dijete uči kretanjem od spontanijih, personaliziranih iskustava prema konvencionalnom, društvenom razumijevanju. Potrebno je djeci omogućiti primjeren prostor za istraživanje, propitivanje, eksperimentiranje, socijalnu interakciju,

rješavanje problema, postavljanje hipoteza kako bi kasnije mogla upotrijebiti i primijeniti ono što su naučila. Također potrebno je kontinuirano dopunjavati centre aktivnosti (kutiće) jer djeca na tim mjestima provode najviše vremena. Centri aktivnosti su toliko kreativni koliko ih odgajatelji, djeca i roditelji takvima naprave (Petrović-Sočo 2000:44-45).

6. UVJETI RAZVOJA OSJETLJIVOSTI ZA ODRŽIVI RAZVOJ

S pojmom održivosti, prvi puta se dijete susreće u svojoj obitelji. Način na koji obitelj percipira održivost, svojom djelatnošću brine ili ne brine za okoliš, reciklira itd. Sve to ostavlja trag i formira djetetovu početnu percepciju o održivom razvoju.

Odgojno-obrazovna ustanova postoji kako bi pomogla u razvoju osviještenosti pojedinog djeteta za brigu o okolišu, zajednici i naposljetku samom sebi. Razvoj osjetljivosti sustavno započinje polaskom djeteta u vrtić i školu (Uzelac, 2008:5). Razvoj osjetljivosti predškolske djece podrazumijeva:

- specifične sadržaje, postupke, sredstva
- povezivanje s međusobnim odnosima u vrtiću/školi, klimom odnosa, stilom života i rada
- spontanost razvoja osjetljivosti za održivi razvoj
- stalno korištenje situacija koje spontano izazivaju doživljavanje i izražavanje djeteta/učenika o održivu razvoju
- stvaranje povoljnih situacija koje izazivaju doživljavanje i izražavanje djeteta o problemima održivog razvoja
- međusobnu suradnju činitelja u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj i sl. (Uzelac, Vodopivec; Anđić 2014. 23).

6.1. Poticaji za razvoj osjetljivosti

Osjetljivost djece razvija se u otvorenu, poticajnu okruženju. Djetetovo okruženje mora biti osigurano poticajima koji će stimulirati djetetovu radoznalost, pažnju i želju za učenjem. U vrtićima Reggio Emillie odgojitelji navode da je „okružje jedan od odgojitelja“. No nažalost postoje brojni primjeri kako u Republici Hrvatkoj tako i izvan nje, da ne brinu sve

odgojno-obrazovne ustanove o uređenom i prilagođenom okruženju.

Važno je naglasiti, kako se djetetovo poimanje o održivosti postupno mijenja i razvija. To znači da će mlađa djeca okoliš percipirati kao nešto trajno i konkretno, dok će starija djeca postupno shvaćati i apstraktnije pojmove vezane za okoliš (godišnja doba, recikliranje, kruženje vode u prirodi itd.)

6.2. Fizičko okruženje - prostor

Maria Montessori (1964.) isticala je važnost „pripremljenog okružja“ zato što reakcije djece na njihovo okruženje mogu uvelike utjecati na njihov intelektualni, socijalni i duhovni razvoj. Navodi kako je okolina koja je pripremljena za dijete istodobno i odgojno sredstvo i znak slobode (Vujičić 2000:38). Prema Clarke-Stewart, Gruber, Fitzgerald boravak u stimulativnom okruženju s mnogo različitih materijala, malo nereda i izazova ubrzava kognitivni razvoj, uz podršku i suradnju odgajatelja i roditelja. Osim toga smanjuje se agresivnost u međusobnoj interakciji i pojačava se dječja sposobnost za interakcijom s nepoznatim stvarima. Fizička organizacija prostora potiče socijalni razvoj organizacijom prostora i bogatstvom materijala, utječe na tip vršnjačke interakcije. Također važno je osigurati područje koje će služiti za „osamu“ tj. kada se dijete želi izdvojiti, kada se osjeća umorno. Za cjelokupni razvoj djeteta u vrtiću je potrebno ostvariti relaksirajuće, opuštajuće i podržavajuće ozračje. Zbog toga što dijete gradi povjerenje u svoje sposobnosti u igri i stvarnom životu samo u sigurnom okruženju (Vujičić 2000:39).

6.3. Boravak u prirodi

Za proces razvoja osjetljivosti djece za održivi razvoj neophodan je boravak u prirodi. Djetetov boravak u prirodi stimulira njegov zdrav razvoj. Potiče sve aspekte njegova razvoja, a to su: – intelektualni, socijalni, emocionalni i fizički. Osim prethodno navedenih razvijat će pozitivnu sliku o samome sebi i samopouzdanje te će se razvijati brojne vještine kao što su: sklapanje prijateljstava, naučit će kako rješavati konflikte itd. Boravak u dvorištu djece omogućuje upoznavanje sa svijetom koji je „vani“. Promatraju promet, građevine, životinje, pomicanje oblaka, tok vode, ljude itd. Kada je dijete u vanjskom prostoru, njegove mogućnosti za samoinicijativnim učenjem se uvelike povećavaju.

Dijete može neometano trčati, penjati se, vikati, skakati te iskusiti ljepotu slobodnog kretanja. Iskustva o okolišu stečena u otvorenim prostorima ostaju dugo u sjećanju (Uzelac, Vodopivec; Anđić 2014. 27).

6.3.1. Dvorište vrtića

Ne postoji previše primjera koji govore o uređenosti vrtića, no to je mjesto koje djetetu služi za stjecanje prvih iskustava, znanja, navika, ponašanja o okolišu. Dvorište treba imati prostor za izvođenje dječjih tjelesnih aktivnosti. Naravno uređenost dvorišta ovisi o raspoloživu prostoru kojem pripada i lokaciji (selo, grad, centar grada, periferija grada). Ukoliko je dvorište veće, potrebno je predvidjeti prostor za vrt, te razne centre za stjecanje ekoloških iskustava.

6.4. Ekologija i poticajno okruženje

Ekologija je stvaranje spoznaje o okolišu i o prirodnoj ravnoteži, o životnim uvjetima. U drugom smislu ona je bavljenje uvjetima života čovjeka, u okviru njegova odnosa prema prirodi (Mougniotte, 1995.) Samo odgoj može omogućiti nekoj zajednici da odlučuje o svojoj budućnosti i to tako da bude svjesna posljedica svojih odluka. (Vujičić, 2000:38) Fizičko okruženje ima velik utjecaj na djetetovo kognitivno i socijalno učenje.

Stručnjaci za dječji razvoj kažu da je lakše promijeniti ljudsko ponašanje promjenom njegova okruženja, nego izravno mijenjajući njihovo ponašanje (Prescott i Jones, 1985). Odgojitelj je taj koji je naposljetku zaslužan za poticajno okruženje, koje je rezultat njegova rada, njegova pristupa djeci.

7. AKTIVNOSTI ZA ODRŽIVI RAZVOJ

Vodeća uloga u stvaranju osjetljivosti za održivi razvoj pripada igri. Poznato je kako je igra glavni, neizostavni element u odgojnom procesu. Prema Freudu i Eriksonu, igra predstavlja važno mjesto u emocionalnom razvoju djeteta. Dok, prema Piagetu i Vygotskome ima utjecaja na kognitivan razvoj ličnosti djeteta. (Zagorac: 2006:70).

Također sadržaj se prilagođava potrebama, interesima, razvojnim mogućnostima djeteta i odgojno-obrazovnim zadaćama. Da je igra preduvjet učenja i razvoja osjetljivosti objašnjava se na sljedeći način:

- dijete ima potrebu za igrom
- igra djetetu čini zadovoljstvo
- igra motivira djecu
- igra prerasta u razne oblike izražavanja
- igra je početak iskustava, doživljaja, interesa, spoznaja, ponašanja itd. (Uzelac, Vodopivec; Anđić 2014. 39).

7.1. Podjela aktivnosti

Važno je napomenuti raznolikost igara vezanih uz razvoj osjetljivosti za održivi razvoj. Neke igre će zahtijevati individualnost, dok će neke zahtijevati suradnju djece.

Različite aktivnosti zahtijevaju različite sposobnosti kod djece, te ih dijelimo na sljedeće oblike:

1. perceptivne – nije potrebno nametati, najčešće aktivnosti promatranja okoliša (spontano i organizirano promatranje događaja u okolišu), potrebno nadopuniti auditivnim, taktilnim, olfaktivnim perceptivnim modalitetima.
2. Misaone – vezuju se za istraživanje (operacije traženja, nabranjanja, redanja, odvajanja, izdvajanja, klasificiranja, mijenjanja, povezivanja, uspoređivanja, planiranja, opisivanja i sl.)
3. praktično-konstruktivske – ovise o kvalitetnim poticajima odgojitelja, važna je i komunikacija i suradnja djece

4. izražajne aktivnosti – aktiviranjem prethodno navedenih aktivnosti kod djece se pobuđuju doživljaji, koje svako dijete izražava na različit način (likovni, scenski, dramski, glazbeni, tjelesni, pisani, usmeni/govorni i dr. izražaji) (Uzelac, Vodopivec; Anđić 2014. 42-43).

Pomoću tih aktivnosti djeca razvijaju osjećaj o problematici održivosti, stječu znanje i iskustvo, izgrađuju pozitivan stav, razvijaju vještine i aktivno sudjeluju u rješavanju problema vezanih uz okoliš (Uzelac, Vodopivec; Anđić 2014. 40).

7.2. Primjeri sa metodike

U DV Zvončić (Votino) održan je projekt „Smeće neće biti veće“ u kojem smo imali prilike sudjelovati na metodici okoline. Ovaj projekt osmišljen je s ciljem podizanja svijesti o količini smeća koja se proizvodi svakodnevno diljem Zemlje, načinima na koje možemo smanjiti količinu smeća, kako ga upotrijebiti u neke druge svrhe tj. kako reciklirati, te njegovom iskorištavanju i sveukupnom razvoju osjetljivosti djece predškolskog odgoja za održivi razvoj. Korišteni su brojni potrošni materijali i materijali iz prirode npr.: plastične boce, plastični čepovi, staklo, češeri, lješnjaci, ljuske oraha, grančice, plastične vrećice, limenke, role od papira, kartoni itd. Pomoću tih materijala djeca su zajedno s odgojiteljima i studenticama izrađivala razne poticaje, za razna razvojna područja. Izrađene poticaje, ukrase, predmete djeca su koristila u raznim igrama, aktivnostima, te će ih nastaviti koristiti, pritom će osvijestiti kako se od „smeća“ može napraviti konstruktivna stvar koja će se biti korištena više puta, tj. moći će se koristiti i u budućnosti. Prije aktivnosti održane su kratke radionice, gledanjem edukativnih crtanih filmova vezanih uz održavanje okoliša, kako bi se djeca uvela u temu održivog razvoja, recikliranja i ekologije.

Slika 1. „viseći vrtovi u plastičnim bocama“ (DV Zvončić, 2021.)

Slika 2. „Čovječe ne ljuti se,, – s rolama od papira kao pijuni (DV Zvončić, 2021.)

ZAKLJUČAK

Sa činjenicama s kojima trenutno raspolažemo možemo promijeniti način na koji smo dosad živjeli (neodrživo, nemarno). Informiranjem, obrazovanjem, primjenjivanjem održivih načina života i učenjem najmlađih o stvarnoj situaciji u kojoj se nalaza naš planet Zemlja, preokrenut ćemo „struju“ uništavanja, nebrige za okoliš, osobnih interesa, potrošačkog načina života, pretjeranog iskorištavanja prirodnih resursa itd. U 21. stoljeću suočeni smo s globalnim problemom koji zahtjeva zajednički napor. No važno je napomenuti da je potrebno početi od mijenjanja sebe, kako bi svojim djelovanjem bili primjer drugima oko nas. Ovo je „problem“ koji je sve više središte odgojno obrazovnih razmišljanja.

Konkretno se radi o „problemu kompleksnosti“ odgoja za okoliš i načine na koje bi se predškolsku djecu, na najbolji mogući način „uvelo“ u pojam održivosti, ekoloških problema i razvijanja osjetljivosti za održivi razvoj. U tu kompleksnost ulazi stvaranje preduvjeta za inovativno učenje o okolišu. To se može postignuti na način da je odgojitelj upoznat sa sadržajem održivog razvoja, redovito stječe spoznaje o ekologiji (na kreativan način ih prikazuje djeci), te konstantnim obrazovanjem i inoviranjem svog odgojnog rada.

Uloga je odgojitelja da osigura raznovrstan okoliš, da stvori povoljno psihološko ozračje da zapaža i podrži dječji interes za spoznavanjem i izražavanjem, da verbalno komentira, pita i bude pitan i tek nakon stvaranja opisanih uvjeta i pomnog promatranja djece u akciji i sam nešto izravno inicira (Petrović-Sočo, 2000:44).

Odgojitelj je osoba koja postavlja osnove učenja o održivom razvoju, te je veoma važan način na koji ih predstavlja djeci jer će to utjecati na „formiranje“ dječjeg stava o održivom razvoju. Tj. odgojiteljev pristup će imati dugoročne učinke, koji će se tek iskazati u djelovanju pojedine osobe tijekom života.

„Odgoj i obrazovanje za okoliš tvori osnovu za ekološko-osobno i ekološko-društveno ponašanje. To obvezuje škole i učitelje da razvijaju svoj rad u smislu pedagoško-ekološke odgovornosti za najpovoljniji razvoj svijesti djeteta i mladog čovjeka za okoliš“ (Uzelac, 2000:21).

Literatura

Knjige

1. EKOLOGIJA – KORAK BLIŽE DJETETU, Zbornik radova stručno znanstvenog skupa (Uzelac, V. i Božić, Ž. (1999). Rijeka,)
2. Socijalna psihijatrija (Kušević, Melša, 2017.)
3. Uzelac, Vodopivec; Anđić 2014. Djeca – odgoj i obrazovanje – održivi razvoj (Zagreb, 2014.)

Internetski izvori

1. Časopis za filozofiju odgoja („Igra kao cjeloživotna aktivnost“, Zagorac, 2006.)
<https://hrcak.srce.hr/metodicki-ogledi>
2. Dijete, vrtić, obitelj : Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima – „*Naša eko hrana*“ (Tatjana Kelnerić, 2013. Varaždin)
<https://hrcak.srce.hr/dvo>
3. Dijete, vrtić, obitelj : Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima; *Suživot unutaršnjeg i vanjskog prostora* (Željka Požgaj, 2015. DV Medveščak)
4. Državni hidrometeorološki zavod
https://meteo.hr/objave_najave_natjecaji.php?section=onn¶m=objave&el=priopcenja&daj=pr21042021
5. Eco Cycle (2010.) URL: <https://www.ecocycle.org/files/pdfs/Eco-CycleEnvironmentalFacts.pdf>
6. Europsko vijeće: „*Klimatske promjene – što EU poduzima*“
<https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/climate-change/>
7. Eko Zagreb URL <https://eko.zagreb.hr/projekt-together-u-djecjem-vrticu-zaprudje/2643>

8. (2) Kates R.W., T.M. Parris, A.A. Leiserowitz: What is Sustainable development?, *Environment: Science and Policy for Sustainable Development* 47 (2005) 3, 8-21
9. Metodički ogledi: Časopis za filozofiju ogleda PARADIGMATSKI ASPEKTI PROBLEMATIKE OKOLIŠA I ODGOJ ZA OKOLIŠ I ODRŽIVI RAZVOJ (2007.)
<https://hrcak.srce.hr/20764>
10. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja („*Komunalni otpad u Republici Hrvatskoj 2020. godine*“) <http://www.haop.hr/sites/default/files/uploads/inline-files/Preliminarni%20podaci%20o%20komunalnom%20otpadu%20za%202020.%20godinu.pdf>
11. Odgoj za okoliš, odgoj u okolišu ili prirodni odgoj? (Marina Lujčić ; Dječji vrtić „Bajka“ Zagreb). <https://hrcak.srce.hr/245064>
12. „O konceptu održivog razvoja“ – 'Dijete, vrtić, obitelj' 5 broj 74 zima 2013./ 2014.
<https://hrcak.srce.hr/dvo>
13. ³ Pavić-Rogošić, L. (2010), Održivi razvoj. URL:
http://www.odraz.hr/media/21831/odrzivi_razvoj.pdf (31.3.2012.)
1. Socijalna ekologija : časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline, <https://hrcak.srce.hr/socijalna-ekologija>
15. Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline: *Ekološko pitanje kao odgojno-obrazovna potreba* (Jukić, 2011:267-268)
<https://hrcak.srce.hr/socijalna-ekologija>
16. Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline: ODRŽIVI RAZVOJ I ENVIRONMENTALISTIČKE VRIJEDNOSTI (Kirn, Ljubljana 2000:149-162) <https://hrcak.srce.hr/141734>
17. Vjesnik bibliotekara Hrvatske, *Projekti Zelena knjižnica i Živjeti zdravo u Gradskoj knjižnici „Juraj Šižgorić“ Šibenik* Melinda Grubišić Reiter (2019.)
https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=330264

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)